

Štefan Vraštiak:

Chcel byť záhradníkom, ale zalúbil sa do filmu...

Filmový historik, publicista **Štefan Vraštiak**, rodák zo Žaškova, je absolventom pražskej FAMU. Dlhé roky pracoval v Slovenskom filmovom ústave, je predsedom Slovenského filmového zväzu a veľkým milovníkom filmu. Už niekoľko rokov sa s ním stretávame na festivale Envirofilm, ktorý obohacuje návratmi do filmovej histórie. Z archívu SFÚ vyberá pre festivalových divákov doslova skvosty slovenskej a československej kinematografie. Ako vraví, film mu počaroval na celý život, a to pôvodne chcel byť záhradníkom! Ale o tom sa už dočítate v našom rozhovore.

Ste rodák z Oravy, zo Žaškova. Kedy a kde sa v rodáckovi z Oravy zrodil záujem, láska k filmu?

Pôvodne som chcel byť záhradníkom, študoval som za šesť rokov, na Myjave a v Malinove. Potom ma zlákal film a ako „hnojár“ som bol prijatý na FAMU v Prahe. Vždy ma zaujímal kultúra a umenie.

Spomínate si na svoju prvú návštevu kina? Kde to bolo a aký to bol film?

Do štrnástich rokov som žil v Žaškove. Tam nebolo stále kino, len pojazdné. V Žaškove som videl začiatkom päťdesiatych rokov v minulom storočí svoje prvé filmy Pole neorané, Drevená dedina, ruské filmy, ale aj švédsky film Tancovala jedno leto. Lístok stál korunu, ale vtedy to bol peniaz. Spomínam si, že keď ľudia nemali peniaze, platili aj slepačiami vajčkami.

Čo vás zlávalo na štúdium na pražskej FAMU? Ako si na tieto študentské časy spomínate?

V Malinove, kde som študoval za záhradníka a maturoval, som zabezpečoval pre školskú premietačku filmy z Bratislavy, distribuoval som noviny pre spolužiakov. Chodil som často do kina, dokonca som si písal dojmy z filmov. Do Prahy na FAMU som potom poslal balík svojich zápiskov o filmoch. Komisia bola z toho trochu „šokovaná“, niečo také sa im dovtedy nestalo. Profesor Antonín M. Brousil si to veľmi vážil a zrejme ma na štúdiá presadil. No štúdiá v Prahe, to je celoživotný zážitok. Stretnutia s Michelangelom Antonionim, Hugom

Zem spieva (foto: Gita Skoumalová)

Haasom, Ladislavom Peškom, Janou Brejchovou, Jiřím Šlitrom, Rudolfom Hrušínským, Jiřinou Šejbalovou, ale aj s Karlom Gottom, s ktorými som robil rozhovory, na to sa nedá zabudnúť.

Vo filmovej brandži ste vlastne celý život, vyše tridsaťpäť rokov ste pracovali v Slovenskom filmovom ústave, kde doteraz ako dôchodca „brigádujete“. V Slovenskom filmovom zväze pôsobíte ako predseda, ste dokonca aj predsedom Kruhu priateľov českej kultúry v Bratislave... A to ste chceli byť záhradníkom! Viete si predstaviť, že by ste v živote robili aj niečo iné?

Áno, chcel som byť záhradníkom, dokonca rok som robil na družstve v Kráľovej pri Banskej Bystrici záhradníka, u Bulharov. No a odtiaľ som šiel študovať na FAMU v Prahe. Film mi „počaroval“ na celý život. Som filmom posadnutý a nikdy som nič iné ani nerobil. Moje prvé pracovisko, Slovenský filmový ústav, bolo jediné, kde som celý život pracoval. Možno by som mohol byť redaktorom, ale tým som stále, možno organizátorom festivalov, ale aj to robím. Práca sa mi stala celoživotným hobby.

Navštívili ste a navštevujete rôzne filmové festivaly, stretávate sa s významnými osobnosťami filmu. Ktoré stretnutia vám tak natrvalo zostávajú v spomienkach?

Na medzinárodných filmových festivaloch som stretol veľa slávnych osobností, Sophiu Lorenovú, Claudiu Cardinaleovú, Richarda Gereho, Alaina Delona... Bohužiaľ, na tohtoročnom Berlíne som osobne nestretol Madonnu, hoci som to veľmi chcel. Na tlačovke bol taký „nátlak“, že som sa na jej film a ani na tlačovú konferenciu nedostal. Ale prežil som to. Sledoval som ju na plazmovej televíznej obrazovke, bol som tak blízko nej, asi jeden meter, videl som každý detail jej tváre, nemala ani jednu vrásku, ale plastiky boli na jej tvári citeľné.

Ako ste sa vo svete cítili a cítili ako zástupca - vyslanec slovenskej, predtým československej kinematografie?

Vždy ma trápi, keď som v cudzine, že v tamajších novinách nie je ani riadok o Slovensku. Festivaly, to sú filmové Babylony, tam sa nikto nezaujíma o to, odkiaľ ste. Vždy poteší, keď je o slovenský film záujem. Bohužiaľ, veľké festivaly, či už v Berlíne, Cannes alebo Benátkach nehrajú nielen slovenské, ale ani české, poľské, maďarské či ruské filmy.

Spomeňte niektoré naše filmy, ktoré nám vo svete robili a robia dobré meno...

Je to tvorba Dušana Hanáka a Juraja Jakubiska, krátke, aj hrané filmy. Aj tvorba Štefana Uhra a Paľa Bielika, Martina Hollého a Stanislava Barabáša, Viktora Kubalu. Sú v zahraničí najznámejšie. Ich filmy nestárnú. A, samozrejme, aj tvorba „krátkárov“, hlavne Pavla Barabáša. Jeho filmy sú najoceňovanejšie, získal už viac ako sto päťdesiat ocenení.

Ktoré slovenské filmy si vy, ako filmový historik, najviac ceníte?

Prvé filmy Eduarda Schreibera z roku 1908. Sú to prvé, zachované slovenské filmy. Jánošíka z roku 1921. Zem spieva z roku 1933. To je skutočná klasika a je zrovnateľná so svetovou tvorbou z rokov, kedy tieto slovenské filmy vznikali. Z novších Obrazy starého sveta. Pre ich posolstvo. Film Otec ma zderie tak či tak, pre citlivo spracovaný ľudský príbeh o vzťahu otca a syna. Ten ma vždy dojde k slzám. Z najnovších je to film Muzika,

Štefan Vraštiak (23. 4. 1942) vyštudoval FAMU v Prahe (1967). V rokoch 1969 – 2004, do odchodu na dôchodok, pracoval v Slovenskom filmovom ústave Bratislava. V súčasnosti je brigádnikom v dokumentácii SFÚ. V roku 2005 získal Cenu Karla Čapka za podporu česko-slovenskej vzájomnosti, v roku 2006 Cenu slovenskej filmovej kritiky za 15-ročné redaktorské práce v mesačníku KFN SSN Informácie. Je predsedom Slovenského filmového zväzu, predsedom Kruhu priateľov českej kultúry v Bratislave, tajomníkom KFN SSN, členom sekcie Literárneho fondu pre televíziu, film, video. V novinách publikuje od detstva, od 13 rokov. Venuje sa práci filmového historika (filmové rekonštrukcie). V roku 1969 u Jána Závadného v Chicagu objavil film Jánošík z roku 1921. Je jedným zo spoluzakladateľov Etnofilmu Čadca, Art Filmu Trenčianske Teplice a i. V SFÚ vystriedal všetky vedúce funkcie, bol aj riaditeľom. V roku 2001 vydal knihu Jánošík 1921, založil časopis Kinoinformácia/Kinema, vydal 52 zväzkov edície Dokumenty, podpísal sa pod vyše sto rôznych bulletinov a skladačiek o slovenskom filme vydaných v SFÚ, dlhé roky spolupracoval v tlačových komisiách MFF Karlove Vary a Festivalu českých a slovenských filmov. Je autorom scenárov výstav k dejinám slovenskej kinematografie a dramaturgom filmových podujatí na festivaloch. Napísal námet a scenár k filmu Kadára a Klosa Osem spoločných (2004).

ktorý sa práve dostáva do kín.

Boli ste pri zrode dnes najstaršej filmovej ceny udeľovanej na Slovensku, ceny Igric. Komu zo sveta filmu by ste vy osobne udelili absolútnu cenu Igrica?

Pri zrode Igrica v roku 1967 som nebol, študoval som vtedy na FAMU v Prahe. Ale v roku 1993, keď bolo obnovené jej udeľovanie, som už pri tom bol. V posledných rokoch som hlavným organizátorom jej udeľovania. Menovať jednu osobu nie je možné. Veď film má už stodesať rokov. Stále však je pre mňa neprekonateľný Chaplin.

Už niekoľko rokov sa podieľate na príprave programu festivalu Envirofilm...

Viete, ako som sa dostal k Envirofilmu? Napísal som

Medená veža (foto: Václav Polák)

do Slovenskej agentúry životného prostredia výhrady voči protokolu. Je to už dosť dávno, asi desať rokov. Keď som protokol chcel publikovať, celý som ho musel prepísať. Filmový prehľad ho odmietol zverejniť. Chýbali originálne názvy filmu, krajiny pôvodu, režiséri. Zrejme si v Banskej Bystrici povedali, keď kritizuje, nech prílo-

lenia vtedajšieho obdobia. Nezabúdajme na minulosť. Poučme sa z nej.

Čo pripravujete pre návštevníkov tohtoročného Envirofilmu?

Toho roku sme si prvého apríla pripomenuli štyridsať piate výročie Slovenského filmového ústavu. Vybral som filmy jubilantov, hranej aj krátkometrážnej tvorby.

ží ruku k dielu. V Slovenskom filmovom ústave nebol medzi kolegami záujem o tento festival. Som rád, že sa Envirofilm už celkom sprofesionalizoval, že zapája do sprievodných aktivít mladé.

Účastníkom a návštevníkom festivalu ponúkate pohľady do filmových archívov. Čo pre vás býva kľúčom k výberu týchto, mimosúťažných filmov?

Ich kvalita. Ale vždy vyberiem aj menej kvalitný, tendenčný film, aby si diváci uvedomili, čo sme prežili. Film je obrazom doby, v ktorej bol nakrútený, aj politiky a mys-

Ale o tom píšem v osobitnom článku.

Ste známy tiež ako filmový publicista, vydali ste, okrem iného, aj knihu Jánošík 1921. Jeho ozvučenú a rekonštruovanú verziu sme uviedli na Envirofilme 2006. Je pre vás zrejme niečím výnimočný.

Do spomínanej knihy som napísal skutočne všetko, čo je dodnes o tomto filme známe. Výnimočný je svojím zrodom, tým, že sa naň poskladali americkí Slováci, bez nich by film nebol nakrútený. Je porovnateľný s americkými filmami toho obdobia a plus je hlavne to, že má sociálne zameranie.

Ako by ste charakterizovali súčasnú situáciu v slovenskom hranom filme? Myslím v súvislosti s tzv. čiernym obdobím slovenského hraného filmu.

Myslím si, že najčernejšie obdobie slovenského filmu z nedávnej minulosti je za nami. Diváci zabudli, že existuje slovenský film. Tohto roku, ale aj v rokoch budúcich, bude do kín uvedených po viac ako desať celovečerných hraných a dokumentárnych filmov. Pred dvoma rokmi sa na Slovensku nakrútilo najmenej filmov v celej Európe. „Až“ jeden. Vrátili sme sa v počte premiér o päťdesiat rokov späť. Bola to realita, nie zlý sen. Už to máme za sebou.

Anna Gudzušová

Jubilujúci SFÚ na Envirofilme 2008

V tomto roku si Slovenský filmový ústav (SFÚ) Bratislava pripomína jubilejné 45. výročie svojho založenia. Už dlhé roky úzko spolupracuje s Envirofilmom na príprave cyklov mimosúťažných projekcií z archívu SFÚ. Nebude tomu inak ani tohto roku, kedy si z okrúhlych jubileí pripomenieme storočnicu nakrútenia prvých slovenských filmov a tvorbu jubilujúcich režisérov, tematicky súvisiacu so životným prostredím.

100 rokov filmu na Slovensku

Okrem filmov Eduarda Schreibera (1876 - 1962) z Lednických Rovní, prvých slovenských filmov z rokov 1908 - 1910, pásmo predstaví výber z tvorby pod názvom:

Jubilanti - ich pohľady na slovenskú krajinu

100 Karel Skřípský (15. 7. 1908 - 10. 3. 1993). Filmy:

Ždiarske rekviem (1966), Mašinka (1967), Sená na Doščanke (1967).

80 Andrej Kristín (13. 2. 1928). Filmy: Deň na vodách Latorice (1960), Prerušené ticho (1969), Tvorcovia lesa (1977).

Významné jubileum má aj film Zem spieva, skutočný svetový skvost etnografickej tvorby, porovnávaný so svetovou etnografickou klasikou. Pripomenie ho program:

75 rokov filmu Zem spieva (1933).

Kristove roky (foto: Vladimír Vavrek)

Okrem roztancovanej a rozospievanej symfónie Slovenska Karola Plícku (14. 10. 1894 - 6. 5. 1987) uvidia diváci aj jeho ďalšie krátke filmy: Rolnícky deň vo Zvolene (1945) a Pán prezident na Slovensku (1946).

Debuty troch sedemdesiatnikov

V roku 2008 si pripomínáme okrúhle jubileá troch vynikajúcich slovenských režisérov hraných filmov, ktorých filmy nestarnú a dodnes

sú pravidelne premietané na filmových festivaloch. Dušan Hanák (27. 4. 1938), film 322 (1969), Elo Havetta (13. 6. 1938 - 3. 2. 1975), film Slávnosť v botanickej záhrade (1969) a Juraj Jakubisko (30. 4. 1938), film Kristove roky (1967).

45 rokov SFÚ Bratislava (1. 4. 1963)

Jednou z činností SFÚ je aj publikačná činnosť a vydávanie slovenských filmov na DVD.

Predstavujeme edíciu SFÚ a Petit Pressu DVD Slovenský film:

80. roky - Fontána pre Zuzanu (1985), réžia Dušan Rapoš,

70. roky - Pachy, hybský zbojník (1975), réžia Martin Ťapák,

60. roky - Slnko v sieti (1962), réžia Štefan Uher.

Štefan Vraštiak

Slnko v sieti (foto: Zuzana Mináčová)